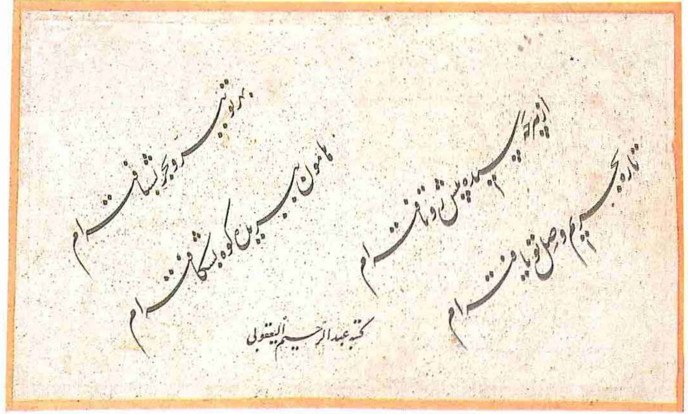
öğrendi. Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Halil'in Şiraz'da vali olarak bulunduğu yıllarda kurduğu Şiraz nakışhanesinde çalıştı. Bu yıllarda yazdığı eserlerde Sultânî imzasını kullandı. Halil'in vefatından sonra kardeşiyle birlikte, Sultan Ya'kūb'un Tebriz Sarayı'nda açtığı nakışhaneye girdi. Sanattaki mahareti sebebiyle kısa zamanda kendisini sultana sevdirdi. Bu yıllarda onun musâhibi ve hattatı olarak tanındı. Ya'kūb tarafından kendisine "can dostum" anlamına gelen Enîsî mahlası verildi. Şiirlerinde bu mahlası, yazılarında ise Ya'kūbî nisbesini imza olarak kullandı. Ya'kūb'un ölümünden sonra oğlu Rüstem'in de iltifatlarına mazhar olan Abdürrahim'in bu devrede yazdığı yazılarında Rüstemî imzası görülür. Akkoyunlular'dan üç padişahın yanında çalıştığı için Akkoyunlu hattatı olarak tanınmıştır.

Yazıda babasının üslûbunu devam ettirerek bu tavrı Batı İran'da yaymıştır. Bu üslûpta harfler Doğu İran nesta'lik harflerine göre daha iricedir. Yazıları, imzasız ayırt edilemeyecek kadar kardeşininkine benzerlik gösterirse de Abdürrahim'in hattı daha makbul, yumuşak ve özentisiz kabul edilmektedir. Hârizmîler'in hattaki üslûpları, çağdaşları Sultan Ali Meşhedî'den üstün görülür. Ali Şîr Nevâî, onu kardeşinden sonra yazıda eşsiz bir üstat olarak kabul eder. Talebeleri arasında Mîr Adud-ı Buhârâî, Molla Ali Sultan, Esedullah-ı Kirmânî, Muhammed-i Kirmânî gibi meşhur hattatlar bulunmaktadır.

Ahlâklı, faziletli, bilgili bir kişi olan Abdürrahim, aynı zamanda iyi bir şair kabul edilmektedir. Farsça şiirleri bir divan halinde toplanmıştır. 899 (1493-94) tarihli kendi hattıyla yazılmış bir nüshayı Akkoyunlu emîrlerinden Emîr Muhammed'e ithaf etmiştir (bk. Mehdî Beyânî, II, 386). Kaleminden çıkmış eserlerin büyük bir kısmı İstanbul kütüphanelerinde bulunmaktadır. Bunlar arasında, 879 (1474-75) tarih ve Sultânî imzalı *Müntehabât-ı Ğazeliyyât* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3946), değişik tarih ve yerlerde yazılmış, muhtelif şekillerde imzalı altmış dokuz kıta *Murakka'* (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi), içinde kendi şiirlerinden de parçalar bulunan 884 (1479-80) tarihli *Müntehabât-ı Eş'âr-ı Fârisî* (İÜ Ktp.), 880 (1475-76) ve 886 (1481-82) tarihli ve Sultânî, Rüstemî imzalı *Hamse-i Nizâmî* (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Hazine, nr. 762) en önemli örneklerdir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde daha başka eserleri de vardır (Hazine, nr. 2153, 2160). Bazı eserleri ise İran, Mısır (Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye, Edeb Türkî, nr. 68) ve Viyana'da (Millî Ktp.) bulunmaktadır.

Abdürrahîm-i Hârizmî'nin Ya'kūbî mahlası ile bir kıtası (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Hazine, nr. 2160, vr. 65b)

BİBLİYOGRAFYA :

Âlî, *Menâkıb-ı Hünerverân* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), İstanbul 1926, s. 56-57; Kādî Ahmed Kummî, *Gülistân-ı Hüner* (nşr. A. S. Hânsârî), Tahran 1352 hş., s. 57-58; Mehdî Beyânî, *Ahvâl ü Âsâr-ı Hoşnüvîsân*, Tahran 1363 hş., II, 384-388; Habîbullah Fezâilî, *Atlas-ı Hat*, Isfahan 1391, s. 460; Karatay, *Topkapı-Farsça Yazmalar*, nr. 412; Filiz Çağman – Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, İstanbul 1979, s. 28, 30; P. P. Soucek, "'Abd-al-Rahîm K̲ārazmī", *EIr.*, I, 143.

ALİ ALPARSLAN

ABDÜRRAHİM KARAHİSÂRÎ

(ö. 888/1483'ten sonra)

Türk mutasavvıf ve şairi.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Babası Alâeddîn-i Mısrî ve kardeşlerinin kurdukları vakıflardan zengin ve köklü bir aileye mensup olduğu anlaşılmaktadır. Bazı kaynaklardaki rivayetlerden ve kendi eserlerindeki bilgilerden anlaşıldığına göre Akşemseddin'e intisap etmiş, ondan feyiz almış ve daha sonra da halifesi olmuştur. Enîsî'nin *Menâkıb-ı Akşemseddin* adlı eserinde nakledilen bazı hadiselerden, hayatının büyük bir kısmını şeyhi ile beraber geçirdiği ve 1436 yılında onunla birlikte Beypazarı'nda, 1443 tarihinde ise Edirne'de bulunduğu anlaşılmaktadır. Akşemseddin'le birlikte İstanbul'un fethine iştirak ettiği söylenmekte ise de kaynaklarda bu konuda herhangi bir kayıt yoktur. Kardeşi Muslihuddin'in tanzim ettirdiği vakfiyede şahitler arasında adının geçmesinden, fetihten iki ay sonra (Receb 857/Temmuz 1453) Karahisar'da bulunduğu anlaşılmaktadır. İstanbul'un fethinde bulunmuşsa bile muhtemelen o da, şeyhi Akşemseddin gibi, Fâtih Sultan Mehmed'e kırılmış olduğundan memleketine dönmüştür. Nitekim, *Münyetü'l-ebrâr* adlı eserinin müellif nüshasında fetih için düşürdüğü tarihi çıkarması ve fetihten yedi yıl sonra kaleme aldığı *Vahdetnâme* adlı eserini Vezîriâzam Mahmud Paşa'ya ithaf edip Fâtih Sultan Mehmed'in adını anmamış olması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. *Eşrâtü's-sâ'a* adlı eserinin telif kaydından, Karahisârî'nin 1457 yılında İznik'te bulunduğu, Enîsî'nin Akşemseddin'in vefatıyla ilgili olarak verdiği bilgilerden de 1458'de Göynük'e gittiği öğrenilmektedir. Şairin, vakfiyesini düzenlediği 888 (1483) yılına kadar nerede bulunduğuna dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu tarihte Karahisar'da tanzim ettirdiği vakfiyesiyle servetini ve kitaplarını Afyon'da yaptırdığı mescide vakfetmiştir. Ölüm tarihi kaynaklarda zikredilmemekle beraber, 1494'te Karahisar'ı ziyaret eden Muğlalı Şâhidî'nin, şairin bu tarihte hayatta olmadığına dair beyanından, onun 1494 yılından önce öldüğü anlaşılmaktadır. Türbesi Karahisar'da Kasımpaşa Camii'nin yanındadır.

Eserleri. Abdürrahim Karahisârî'nin biri Arapça, üçü Türkçe olmak üzere dört eseri vardır. **1.** *Münyetü'l-ebrâr ve gunyetü'l-ahyâr. Selve* adlı tasavvufî bir eserin bazı ilâvelerle Türkçe'ye tercümesidir. 1453'te İznik'te yazılmıştır. Karahisârî bu tercümeyi şeyhi Akşemseddin'in emri üzerine yaptığını mukaddimede belirtmektedir. İki kısım ile bir hâtimeden ibaret olan ve her kısmı da on baba ayrılmış bulunan eserin çeşitli kütüphanelerde nüshaları vardır. **2.**

Abdürrahim Karahisârî'nin *Vahdetnâme* adlı eserinin ilk iki sayfası (İÜ Ktp., TY, nr. 808)

Tercüme-i Kasîde-i Bürde. Hz. Peygamber'in medhi hakkında Bûsîrî tarafından yazılan Arapça kasidenin Türkçe tercümesidir. Eser, İ. Hikmet Ertaylan tarafından tıpkıbasım olarak neşredilmiştir (İÜ Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul 1960). **3.** *Risâle fî eşrâti's-sâ*ʿ*a.* Kıyametin alâmetlerinden bahseden Arapça bir eserdir. 862 (1457) yılında telif edilmiştir. Tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Fâtih, nr. 5347, vr. 117^{b}-123^{a}). **4.** *Vahdetnâme.* Abdürrahim Karahisârî'nin en önemli eseridir. Sade bir dille ve aruzun remel bahrinde yazılan eser 4250 beyitten meydana gelir. Telif tarihi 865'tir (1460). Şair, tasavvufî esasları basit hikâyelerle açıklamaktadır. Eserde bazı mistik İran şairlerinin ve Âşık Paşa'nın tesirleri açıkça görülmektedir. Muhtelif kütüphanelerde nüshaları bulunan eserin en iyi nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (TY, nr. 808).

BİBLİYOGRAFYA :

Lâmiî, *Nefehât Tercümesi,* Süleymaniye Ktp., Mihrişah, nr. 278, s. 358; Mecdî, *Şakāik Tercümesi,* İstanbul 1269, s. 346-347; *Keşfü'z-zunûn,* II, 2005; *Sicill-i Osmânî,* III, 328; *Osmanlı Müellifleri,* I, 114; Edip Ali Baki, *Mısırlıoğlu Abdurrahim Karahisarî,* Afyon 1953; Ali İhsan Yurd, *Fatih'in Hocası Akşemseddin, Hayatı ve Eserleri,* İstanbul 1972.

 İSMAİL E. ERÜNSAL

ABDÜRRAHİM KÜNHÎ DEDE

(1769-1831)

Mevlevî şeyhi, bestekâr ve şair.

İstanbul'da doğdu. Babası Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhlerinden Kütahyalı Seyyid Ebûbekir Dede, annesi Galata Mevlevîhanesi şeyhlerinden Kutbünnâyî Osman Dede'nin kızı Saîde Hanım'dır. *Sicill-i Osmânî*'de babasının Ali Dede olarak gösterilmesi yanlıştır. Üç erkek kardeşin en küçüğü olan Abdürrahim, Yenikapı Mevlevîhanesi'nde bilhassa büyük ağabeyi Şeyh Ali Nutkî Dede'nin himayesinde tasavvuf, edebiyat ve mûsiki bilgileri alarak yetişti. Bir müddet sonra da bu mevlevîhanenin kudümzenbaşılığına getirildi.

Devrin hükümdarı III. Selim onu saraya almak istemiş, ancak ağabeyi Ali Nutkî Dede'nin bir "nazar"ı ile cezbeye kapıldığından bu mümkün olmamış ve bu hali ağabeyinin ölümüne (1804) kadar devam etmiştir. Ali Nutkî Dede'nin vefatından sonra altı ay kadar şeyhlik yaptığı rivayet edilmektedir. Kudümzenbaşılık vazifesi devam ederken diğer ağabeyi Abdülbâki Nâsır Dede'nin oğlu Şeyh Receb Hüsnü Dede'nin Ramazan 1245'te (1830) ölümü üzerine, Mehmed Saîd Hemdem Çelebi tarafından Yenikapı Mevlevîhanesi'ne şeyh tayin edildi. Ölümüne kadar bu görevde kaldı. Vefatında aynı mevlevîhanenin hazîresine gömüldü.

Tabii bir ses güzelliğine sahip olan Abdurrahim Dede, bestelediği dinî ve din dışı eserler ve yetiştirdiği talebelerle zamanın mûsikişinasları arasında önemli bir yer almıştır. Eserleri içinde en önemlisi, daha yirmi bir yaşında iken, içerisinde başka makam geçkilerine yer vermeden bestelediği hicaz Mevlevî âyinidir. Nühüft âyini ise unutulmuştur. Anberefşan adıyla yeni bir makam icat etmiş ve bu makamda bestelediği bir peşrev ile bir saz semâisi zamanımıza ulaşmıştır. Bu üç eseri dışında günümüze kadar gelebilen başka eseri yoktur. Yetiştirdiği talebeler arasında Galata Mevlevîhanesi kudümzenbaşısı Derviş Mehmed ve Musâhib Seyyid Ahmed Ağa (Vardakosta) en meşhurlarıdır. Aynı zamanda şair olan Abdurrahim Dede, Künhî mahlasını kullandığı şiirlerinde daha çok tasavvufî konulara yer vermiştir. Çeşitli mecmualarda yer alan şiirleri bir divan halinde toplanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Esrâr Dede, *Tezkire,* Millet Ktp., Ali Emîrî T, nr. 756, s. 342-346; Abdülbâki Nâsır Dede, *Tedkīk u Tahkīk,* Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242, vr. 37^{a}; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb,* İstanbul 1309, s. 209-210; *Sicill-i Osmânî,* III, 334; Mehmed Şükrî, *Silsilenâme,* Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyî, nr. 1098, vr. 33^{a}; Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhânesi,* İstanbul 1329, s. 154-160; Rauf Yekta, *Esâtîz-i Elhân: III, Dede Efendi,* İstanbul 1343, s. 142; *Mevlevî Âyinleri* (İstanbul Konservatuarı Neşriyâtı), İstanbul 1936, XI, 542-554, 560; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji,* İstanbul 1943, II, 420-422; S. Ezgi, *Türk Musikisi,* I, 10; V, 429; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri,* Konya 1974, s. 199-208; Öztuna, *TMA,* I, 10.

 NURİ ÖZCAN

ABDÜRRAHİM MUHİB EFENDİ

(ö. 1821)

Osmanlı Devleti'nin üçüncü Paris büyükelçisi.

İstanbul'da doğdu; Divan Kalemi'nde yetişti. Önce **beylikçi*** kesedarı, 1790'da mükâleme kâtibi yardımcısı, sonra da beylikçi oldu. Asıl şöhreti 1806-1811 yılları arasındaki büyükelçiliğinden gelmektedir.

Paris'e önce Napoléon Bonaparte'ın imparatorluğunu tebrik için fevkalâde büyükelçilikle gönderildiyse de bir süre sonra orada ikamet elçisi olarak kalması uygun görüldü. 5 Haziran 1806'da beraberinde götürdüğü "nâme-i hümâyun"u merasimle imparatora sundu. İki gün sonra da III. Selim'in özel bir mektubunu Paris civarında bir ormanda imparatora gizlice verdi. Aslında onun bu gizli görevi pek bilinmiyordu; fakat Reîsülküttâb Ahmed Vâsıf Efendi'nin bir ihtiyatsızlığı sonucu bu görev önce Fransız sefiri, bir süre sonra da İngiliz ve Rus sefirleri tarafından öğrenildi.

29 Mayıs 1807'de padişah olan IV. Mustafa, Fransa imparatoru nezdindeki Muhib Efendi'ye yeni bir itimatnâme göndererek onu yerinde bıraktı. Bu sırada, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ilk dönemine, 24 Ağustos 1807'de yapılan Slobosia Mütarekesi ile son verilmişti. Barış antlaşmasının müzakerelerinde de Muhib Efendi görevlendirildi.